

”Tasasen paskaa kuuluu”

Elämänongelmien kirjoa kehkeytyvässä aikuisuudessa

Tutkimuksessa on seurattu syrjäisen maaseutualueen nuoria lähes seitsemän vuoden ajan. Rikas ja luottamuksen sävyttämä kerronta avaa elämänongelmien kentän, jonka ilmiöt kiinnittyvät nuorille läheisiin asioihin, kuten perheeseen, rakkaussuhteisiin ja kamppailuun aikuistumiseen kuuluvia normatiivisia odotuksia vastaan.

AIKUISTUMISEEN ELÄMÄNKULULLISENA vaiheena liitetään lineaarisuutta, siirtymiä, normatiivisia kehitystehtäväoletuksia ja elämää eteenpäin kuljettavaa edestakaisliikettä (esim. Arnett 2000). Aikuistuvien nuorten elämänsäilyminen ei kuitenkaan noudattele teoreettisia oletuksia ja abstrakteja yleistyksiä. Yksilöiden elämää läheltä tarkasteltaessa myös tutkimuksessa voidaan tavoittaa odottamattomia, ei-toivottuja ja oikukkaita asioita. (myös McLeod 2003, 206.)

Tuomme artikkelissamme esiin aikuiseksi kasvamisen elämänsäilymiseen kiinnittyvää nurjaa puolta ja tapahtumia, jotka tuovat elämään säröjä, ongelmia, suruja ja katkoksia. Tutkimuskysymyksiämme ovat, 1) minkälaisia nuorten aikuistumiselämänsäilymiseen liittyvät elämänongelmat voivat olla ja 2) mihin kiinnittyä, kun elämänongelmia tarkastellaan nuorten itsensä kokemasta ja kertomasta käsin.

Rakensimme elämänongelma-käsitteen aineistolähtöisesti. Viittaamme sillä mielen ja minän pa-

hoinvointiin liittyviin konflikteihin ja ahdistuksiin, uupumisen ja henkisen romahtamisen hetkiin sekä kontrolloimattomiin riskinottamisiin keskittyvään elämäntapaan. Lähestymistapamme on enemmän metodologinen kuin teoreettinen: tarkastelua ei rakenneta eikä rajata konventionaalisten elämänsäilyminen- ja kehityspsykologisten teorioiden ohjaamana.

Perustamme analyysin seitsemän, nyt 21–22-vuotiaan nuoren aikuisen kanssa tuotettuun laadulliseen seurantatutkimusaineistoon. Aineisto on tuotettu valtakunnallisessa Nuoret ajassa -tutkimushankkeessa (2015–2025), jossa on mukana nuoria viideltä paikkakunnalta eri puolilta Suomea (Vehkalahti, Aapola-Kari & Armila 2021).¹

Yhdessä osahankkeessa on seurattu 16:ta Itä-Suomen syrjäseudulla kasvanutta nuorta siitä lähtien, kun he olivat 15-vuotiaita. Nuoria on haastateltu yleensä kaksi kertaa vuodessa, ja keskusteluissa on käyty läpi kulloinkin elämässä ”pinnalla” olleita asioita. Valitsimme analyysiimme kyseisestä osahankkeesta kolmen

AIKUISTUVIEN NUORTEN ELÄMÄNKULKU EI NOUDATTELE TEOREETTISIA OLETUKSIA JA ABSTRAKTEJA YLEISTYKSIÄ.

nuoren naisen ja neljän nuoren miehen haastattelut pääosin ajalta, jolloin he olivat 18–21-vuotiaita. Kaikkien elämässä on seurantavuosina tapahtunut tai tullut esiin vaikeusasteiltaan erilaisia elämää ja aikuistumista kitkauttavia ongelmia: yhtäältä yhtäkkisiä takaiskuja ja hankaluuksia, toisaalta nuoruusvuosina hitaammin kumuloituneita hankauksia ja niiden vyyhtiyymistä.

Aikuistumisen elämänvaiheeseen kuuluvien kipurien ja katkosten tutkimuksia ovat usein hallinneet järjestelmälähtöiset analyysit ja tilastolaskelmat esimerkiksi koulupudokkuudesta, päihdeasiakkuuksista ja lastensuojelutapauksista (esim. Kestilä ym. 2016; Ristikari ym. 2016). Usein tilastolliset analyysit nuorten hyvinvointieroista ponnistavat elämäntilanteiden hallinnoivasta yhteiskunnallisesta palvelujärjestelmästä ja sen tarpeista. Niiden normatiivisella otteella on paljon diskursiivista voimaa nuorten ongelmia koskevassa keskustelussa. Periaatteessa hyvään pyrkivän otteen sivutuotteina syntyvät ongelmanuori-identiteetit samoin kuin esimerkiksi koulupudokkuuksien ja lastensuojelu- tai päihdepalveluasiakkuuden perusteella tehdyt luokitukset ja ennusteet.

Tarkastelemme artikkelissamme kuitenkin ”tavallisten perheiden tavallisia nuoria”, joiden elämät ovat yhteiskunnallisten odotusten mukaisesti edenneet varhaisaikuisuuteen omilta tuntuvien valintojen jälkeen. Nuoriin tutustuminen ja heidän elämänsä systemaattinen seuraaminen ovat avanneet meille tutkijoille näkymiä yllättäviinkin tuskiin ja takaiskuihin. Aineistossamme on mukana nuoria aikuisia, joiden elämäntilanteiden seuranta haastatteluuksissa on tullut ilmi masennus- ja uupumusdiagnooseja, paniikkikohtauksia, perheensisäistä väkivaltaa, eripuraa ja alkoholinkäyttöä, omaa päihde-elämää ja ”antaa mennä” -riskikäyttäytymistä, itsetuhoisuutta sekä tuomioihin johtaneita rikoksia (ks. myös Käyhkö & Armila 2021a). Elämänongelmien kirjo

on huomionarvoinen 16 nuoren tutkimusjoukossa. Ongelmat ja niiden rajuus tulivat meille tutkijoille usein yllättäen, sillä nuorten taustat ja yleiset elämäntilanteet eivät olleet antaneet viitteitä tällaisesta.

Tutkimusaineistomme ja sen analyysi eivät riitautta yleisiä havaintoja siitä todellisuudesta, joka tulee esiin nuorten aikalaisongelmia, kuten masennuksia, uupumista ja itsetuhoa, listaavissa tilastoissa ja julkisuudessa (ks. esim. Ristikari ym. 2016; Rikala 2019, 273). Tuomme esiin pitkäaikaisessa tutkimussuhteessa avoimesti kerrottuja kamppailuja itsen ja muiden kanssa, elämään paikantuneiden kipupisteiden herättämiä tunteita ja toimintaa samoin kuin yrityksiä jaksaa eteenpäin, vaikka on paha olla, uuvuttaa ja turhauttaa. Laadullinen seuranta tutkimusmetodi mahdollistaa näiden asioiden tarkastelun elämän kokonaisuudessa, arjen konteksteissa ja ihmissuhteissa. Vaikka tutkimuksemme nuorten aikuisten elämäntilanteiden ongelmia ovat henkilökohtaisesti koettuja ja elettyjä, ne ovat luonteeltaan sosiaalisia: syntyneet arjessa ja ihmissuhteissa, joiden puitteissa niistä tehdään selkoa ja selvittää – jos selvittää.

KÄRSIMYSTEN JA KAMPPAILUJEN SOSIAALINEN LUONNE

Analyysimme nuoret elävät ’kehkeytyväksi aikuisuudeksi’ kutsuttua elämäntilannetta, joka on täynnä normatiivisia paineita. Kehkeytyvältä aikuiselta odotetaan omista asioista huolehtimisen harjoittelua, samoin sekä konkreettista että symbolista irtiottoa lapsuuden elämäntilanteista (Wood ym. 2017). Kehkeytyvässä aikuisuudessa tapahtuu paljon elämäntilanteiden näkökulmasta tärkeitä asioita ja tehdään monia, usein kauaskantoisia ratkaisuja (esim. Arnett 2000; 2012). ”Hallittujen siirtymien” ideaan nojaavissa analyyseissä sivuutetaan yksityiset, intiimit ja haavoittaviksi koetut episodit, ihmissuhteet ja minäkipuilut. Siksi tarkastelu jää usein reaktiiviselle instituutiotasolle, palvelujärjestelmien ja kuntouttavien toimintojen ja niiden tarpeen analyyseiksi.

Kehkeytyvän aikuisuuden idea on artikkelissamme elämäntilanteellinen konteksti, jossa nuorten elämäntilanteet kehkeytyvät ja tulevat ilmi. Tavoittelemme ymmärrystä ongelmien joskus pitkistäkin

AINEISTOSSAMME RISKIKÄYTTÄYTYMINEN LIITTYY ERITYISESTI PÄIHTEIDEN KÄYTÖSTÄ SYNTYVIIN ELÄMÄNSOTKUIHIN.

juurista samoin kuin niiden kytköksistä arjessa elettiin suhteisiin, tapahtumiin ja jännitteisiin (ks. Neale & Flowerdew 2003, 192).

Aikuistuvien nuorten ongelmiin on kohdistettu paljon yleistä ja tutkimuksellista huolta 2020-luvun taitteessa. Esimerkiksi Sanna Rikala (2019; 2021) on tuonut esiin havaintoja nuorten aikuisten psyykkisen pahoinvoinnin ja mielenterveysongelmien lisääntymisestä. Ongelmien selityksiä on haettu esimerkiksi suomalaisen koulutusyhteiskunnan nuoruutta ”hiostavasta” luonteesta, työelämää leimaavasta kilpailun ja menestymisen uusliberalistisesta ajanhengestä (Petersen 2011; Rikala 2019, 296–297) ja koronapandemian elämää kutistaneista, ahdistusta tuottaneista rajoitteista (esim. Haikkola & Kauppinen 2020). Ongelmien juurisyitä hakevissa tarkasteluissa on havaittavissa siirtymä, jossa nuorten mielen-terveyttä pyritään ymmärtämään yhteiskunnallisena kysymyksenä. Hyvän elämän uusliberalististen representaatioiden nähdään paineistavan aikuistumisen elämänvaihetta, johon kohdistuu paljon elämänkullisia ”kehitystehtäviä”.

Kriittisissä aikalaisanalyyseissa elämänongelmien kulttuurisen luonteen paikantaminen on vahvistunut entisestään (esim. Brunila ym. 2021). Hyvän elämän representaatiot ponnistavat menestyksestä, tehokkuudesta, tekemisestä, vauhdista ja kauneudesta, ja niiden keskellä eläminen johtaa helposti itsen muokkaamis-paineisiin tai oman huonouden kokemuksiin. Yksi tutkimuksemme metodologinen havainto kuitenkin on, että laadullisen seurantatutkimuksen kehkeytyessä haastattelutilanteisiin syntyy usein ilmapiiri, jossa keskustelu virittyy yksityisen elämän kysymyksiin. Aineistossamme esiin tulevat ongelmat kytkeytyvätkin lähemmäksi nuorten arkea ja ihmissuhteita eivätkä tule perustelluiksi vain abstrakteilla aikalaispaineilla.

Nuorten avoimesti kertomat mielenterveyden ja -tilojen ongelmat ovat moninaisia mutta eivät ainoita kehkeytyvän aikuisuuden kipupisteitä (ks. myös Käyhkö & Armila 2021a). Jotkin nuorten elämää ravistelevat asiat ovat sidoksissa enemmän ulkoisesti esiin tuleviin, riskikäyttäytymiseksikin luokiteltaviin tekemisiin ja valintoihin. Usein ne koskevat toiminnan seurauksiin kuuluvaa huolettomuutta tai välinpitämättömyyttä – kenties haluttomuutta tai kyvyttömyyttä noudatella toivotunlaisen ja järkevänä pidetyn aikuistumisen kurssia. Aineistossamme riskikäyttäytyminen liittyy erityisesti päihteisiin ja niiden käytöstä syntyviin elämänsotkuihin. Vaikka näemme näiden ongelmien kiinnittyvän vahvasti nuorten omiin aktiivisiin toimiin, toteamme elämänhistoriallista metodologiaa tarkastelleiden James A. Holsteinin ja Jaber F. Gubriummin (2000, 184) ajatuksin, että nekin ponnistavat niistä suhteista ja konteksteista, joissa arkista elämää ja elämänkulkuja navigoidaan.

KEHKEYTYVÄÄ LUOTTAMUSTA JA AVOIMUUTTA

H: ”Muistaako sitä aina sit näissä hetkissä että teistä tehdään tutkimusta? Tai miten te otatte nää juttuluhket?”

T1: ”[Ei] silleen aattele et tää menee johonkin tutkimusmateriaaliksi.”

T2: ”Emmiekää ehkä silleen enää nykysin niin paljon, jos miettii vaikka siihen ku tää koko tutkimus alko, et ku tuntee teitäki vähän paremmin niin tää nyt vaikuttaa vaan semmoselle jutusteluhetkelle enemmän ku haastattelulle.”

Nuorten kanssa toteutetut haastattelut ovat olleet keskustelunomaisia kohtaamisia, joissa yleisten kuulumisten ohessa on käyty läpi sekä ajankohtaisia teemoja, kuten koronapandemia tai vaalit, että aikuistumiseen liittyviä teemoja, kuten täysi-ikäistyminen, opiskeluvaihto, parisuhdekysymykset ja asevelvollisuus. Analyysiimme valitsimme seitsemän nuoren haastatteluaineiston. Rajasimme aineiston nuoriin, joiden kanssa keskustellessamme – usein yllätykseksemme – olimme kuulleet monenlaisista huolista, murheista ja konflikteista.

Aina asioista ei kerrottu meille silloin, kun ne olivat akuutteja vaan vasta vaikeimpien tilanteiden jo ratkettua tai muista asioista jutteleminen ohessa, tärkeinä ”oheistuotteina” (ks. myös Gordon & Lahelma 2003, 249). Näissä tilanteissa pääsimme tutkijoina todistamaan laadullisen seurantatutkimuksen metodologisen voiman: usein keskusteluissa yllättäviltä tuntuneet asiat muuttuivat ymmärrettäviksi, kun ne voi asemoida osiksi niitä elämänkulullisia jatkumoi- ta ja prosesseja, joiden kanssa olimme tulleet tutuksi yhteisellä tutkimustaipaleella (myös Thomson 2007, 571–572).

Kokosimme aineistoon valitsemiemme nuorten haastatteluista aineistokorpuksen, jota analysoimalla jäljitimme sekä pidemmällä aikavälillä esiin tullutta ongelmien kehkeytymistä että äkillisempiä takaiskuja. Joiltakin nuorilta haastatteluja on pidemmältä ajanjaksolta ja joiltakin lyhemmältä sen mukaan, miten pitkäaikaisia tai yhtäkkisiä elämänkonfliktit ovat olleet. Lähestyimme aineistoamme keskusteluissa kehkeytyvinä selontekoina eletystä aikuistumisesta. Säännöllisten tapaamisten myötä olemme saaneet analysoitavaksemme luottamuksen ja tuttuuden kautta jatkuvasti rikastuvan elämänkuluaineiston.

Laadullisen seurantatutkimuksen kuluessa olemme havainneet nuorten omaa elämää refleктоivan otteen kehkeytymisen ja taaksepäin katsomisen merkityksen nykyhetkeä pohdittaessa. Meille tutkijoillekin aiemmat nuorten puheissa vihjeinä esiin tulleet ongelmalliset asiat ja tapahtumat ovat kontekstualisoituneet, asettuneet jatkumoiksi ja avautuneet myöhemmin esimerkiksi kumuloituneen pahan olon pontimina (ks. myös McLeod 2003, 205). Yhtäältä tutkimuksen pitkäikäisyys ja toisaalta arkisiin elämämaailmoihin ja kokemuksiin kurkottaminen ovat avanneet mahdollisuuksia asioiden elämänkulullisten kytkösten hahmottamiseen (myös Thomson & Holland 2003; McLeod 2003, 204–205; Nikander 2014, 244).

Säännöllisten tapaamisten edetessä etemme on tuotu vähitellen ongelmia ja salaisuuksia, joita ei yleensä kerrota kertatapauksissa, kouluterveyskyselyissä tai barometripuheluissa. Kun toisilleen vieraat tutkimuksen osapuolet tapaavat kerran ja tuottavat haastatteluaineistoa esimerkiksi perheestä tai seksistä,

aineisto yleensä täyttyy kulttuurisesti korrektista ja diskursiivisesti soveliaasta repertuaarista. Kun perheestä tai seksistä puhutaan tutuiksi tulleiden kesken ja kuin epähuomiossa tai ohimennen, saadaan toisenlaista materiaalia. Kun asiat luiskahtavat pois totunnaisista puhumisen tavoista, ne avautuvat konkreettisempina ja rohkeammin. Esimerkistä käy keskustelumme siitä, vieläkö erään tutkimuksemme nuoren naisen äidillä oli ”se sama vanha miesystävä”. Myönteisen vastauksen ohessa kuulimme kyseisen miehen noutaneen vaikean paniikki- tai ahdistuskoh- tauksen saaneen nuoren toiseen kaupunkiin äidin kotiin. Miesystävästä tiesimme jo paljonkin, mutta nuoren potema ahdistus tuli meille uutena asiana, johon oli luontevaa siirtyä keskustelun edetessä. Ilman nuorten tarjoamaa spontaania ”koukkausta” emme olisi osanneet kysyä asiaa.

Tutkimuksellinen tunkeutuminen nuoren elämään on interventio, ja puhumalla asioista vaikutetaan asioihin. Keskustelu surua ja ahdistusta aiheuttavista asioista edellyttää emotionaalista tilanneherkkyyttä niihin ja sen muistuttelua, että tutkimushaastattelut ovat keskusteluja, joiden sisältöjä yleensä julkaistaan jossain. Olemme jatkuvasti muistuttaneet nuorille, että he voivat olla vastaamatta kysymyksiin tai kertoa asioista sen verran kuin itse haluavat. Tutkimussuhteemme syventyessä olemme oppineet luovimaan tapaamisissamme ”hermeneuttisen intuition” varassa: kun olemme havainneet jonkun asian olevan liian vaikea juuri kyseisellä hetkellä keskusteltavaksi, emme ole jääneet kaivelemaan tietoa siitä, ja nuoret itse ovat päättäneet, mitä kertoivat: ”Se oli hankala se alku ku piti ite hakee apua [--] itsetuhoisuus, itsemurhayritykset. Semmonen yleinen tunteettomuus [--] tuntuu oudolta puhuu täällä tämmösiä mitä ehkä enemmänki just jossain terapeutilla.” Tällaisissa arkaluontoisissa tilanteissa olemme siirtyneet puhelemaan muista aiheista ja palanneet asiaan vasta seuraavalla haastattelukerralla.

Artikkelimme analyysissa nojasimme ontologiseen ja epistemologiseen hermeneuttisen kehän periaatteen: väärinymmärtämisen, välimatkan ja oikaistujen tulkintojen välttämisyrykimykseen. Luottamukseen perustuvassa kommunikaatiosuhteessa aineistoa on tuotettu nuorten kertomaan spontaanisti reagoiden

ANALYYSISSA PYRIMME SÄILYTTÄMÄÄN NUORTEN ELÄMÄSTÄ KUMPUAVAA SISÄLTÖÄ JA OLEMAAN OTTAMATTA LIIKAA ANALYYTTISTA ETÄISYYTTÄ MEILLE KERROTTUUN ELÄMÄN KONKRETTIAAN.

ja ilman etukäteen rajattuja haastatteluteemoja. Se on luonut keskustelutilanteisiin erityisen avoimuuden ilmapiiriin: "[t]ää on ihan mukavaa. Kyl aina ootan innolla sitä että pääsee taas keskustelea teidän asioista [--] kysykää ihan mitä tahansa, oon ihan avoin tälleen että kysykää vaan rohkeesti." Nuorten meille osoittaman luottamuksen myötä meidän on ollut mutkatonta eläytyä heidän kertomaansa ja jossain määrin asettua heidän asemaansa. Emme ole lähteneet moralisoidaan, ohjaamaan tai kauhistelemaan kuulemaamme (myös Gordon & Lahelma 2003, 248).

"On se jollain tavalla hauskaa, ku teillä on kuitenkin ne [perus]kysymykset [kuulumiset, koulut/työ, ihmissuhteet, toimeentulo, asumiset] niin siinä on joku järjestelmällisyys, sit aina tällai puolen vuoden välein on pakko käyvä läpi ne asiat mitä on tapahtunu elämässä sinä aikana, se on melkein hauskaa tavallaan [nauraa] vaan kertoo omia juttuja."

Koska artikkelimme aineisto ei perustu yhteen haastattelukertaan ja etukäteen suunniteltuun haastatteluteemarakenteeseen, kokosimme aineistosta ensin tutkimuskysymystemme kannalta merkityksellisiksi tulkitsemamme ilmaisut. Hermeneuttisen aineistotyömme ensimmäisen tason tulkintavaiheessa rakensimme keskustelu- ja puhe-episodeista tiivistetyn ja pelkistetyn aineistokorpuksen. Merkityksellisten ilmausten tulkintakehyksenä toimi analyysissä monen tutkimusvuoden aikana kumuloitunut tietomme kerrotun taustalla olevista elämäntapahtumista, ihmissuhdemäärityksistä ja asiointilojen aiemmista kehkeytymisistä

elämäntapoihin. Toisen kerroksensa tulkintatyömme sai, kun jäsenistämme aineistossa esiin tulleet ongelmat kolmeksi ongelmatyypiksi. Artikkelin tulososio noudattaa rakenteeltaan tätä tyypittelyä ja vastaa kysymykseen, mitä nuorten elämänongelmat ovat. Aineiston tarkemman temaattisen jäsentelyn esittämme ongelmatyypien sisällä ja vastaamme sillä kysymykseen, mihin elämänongelmat kiinnittyvät.

Tulkinnan kolmannella tasolla asetimme jäsenistämme dialogiin muun tutkimuskeskustelun kanssa. Esimerkiksi fenomenologista psykologiaa soveltaen Juha Perttula (1994) kutsuu työvaihetta tutkijan kielelle kääntämiseksi ja sosiologi Leena Koski (2011) dialogiseksi tematisoinniksi. Analyysissä pyrimme säilyttämään nuorten elämästä kumpuavaa sisältöä ja olemaan tekemättä liikaa analyttistä etäisyyttä meille kerrottuun elämän konkrettiaan. Laadullisen seuranta-tutkimuksen empiirinen runsaus onkin omiaan vaikeuttamaan ja "vastustamaan" (McLeod 2003, 202) rajattuun viitekehykseen pakottamista, sillä aineistolle on annettava tilaa innoittaa myös käsitteellisiä näkökulmia.

ANALYYSI: KIPEITÄ KOKEMUKSIA JA ELÄMÄNKOHELLUSTA

Analyysia kirjoittaessamme tutkimuksemme nuoret ovat muuttaneet pois lapsuudenkodeistaan, eivätkä perhesiteet enää kahlitse heitä samalla tavalla kuin aiemmin. Kehkeytyvän aikuisuuden elämänvaiheeseen paikantuvan analyysimme pääpaino on toisen asteen viimeisissä kouluvuosisissa ja niiden jälkeisessä ajassa.

Kaiken kertyminen ja mieleen pesiytyvä paino

"En ollu nukkunu kolmeen vuorokauteen ja viilteilin varmaan 18 tuntia putkee [--] putkiaivotilas-sa. [--] Soitin [ambu]lanssin. Se oli kummallinen, sano et laita se teräase pois tai ei pysty tulemaan sinne asuntoon [--] ei mulla ollu aietta satuttaa muita [naurahtaa]."

Joidenkin tutkimuksemme nuorten elämää oli vuosien ajan varjostanut negatiivisten asioiden vytyhti. Pitkään vaikeuksiensa kanssa painineiden nuorten

keskeisenä olotilalaldona olivat uupumisten, masentumisten, ahdistumisten ja unettomuuksien toisiinsa kietoutumiset ja niistä seuranneet diagnoosit, hoitojaksot ja sairauslomamat. Kuvaamaamme, sisäiseksi koettua ja moneen suuntaan vellovaa minäkipuilua diagnoseineen luonnehtiikin elämänlaajuisuus. Nuorten mielentiloihin liittyvissä ”kaiken kertymisen” kertomuksissa ahdistus ja levottomuus levittäytyvät ja heijastuvat monille elämän osa-alueille: ”Vuos 2020 oli maailman paskin vuosi eikä ees koronan takia. Se oli ihan minimaalinen tekijä tässä sopassa.” Paine ja puristus mielessä ovat konkretisoituneet kehollisesti ja purkautuneet lopulta itsetuhoisena käyttäytymisenä (ks. myös Oksanen 2006, 110–111):

”Suhde [tyttöystävän kanssa] päätty siihen että meillä molemmilla oli todettu masennus, vakava semmonen. Molemmat oltii itsetuhoisii, se meni aina siihen että jos me riideltiin jompikumpi on itsetuhonen. Se meni kesän jälkeen niin pahaks että me koitettiin yhdessä itsemurhaa [--] sen sen viikon aikana koitin sekä torstaina että lauantaina itsemurhaa. Molemmilla kerroilla herään sairaalasta letkuista kiinni.”

Mielensisäisen painon eskaloituminen näkyväksi ja tuntuvaksi toiminnaksi on kääntänyt aikuis- ja viranomaiskatseen kohti nuorta, jonka elämää jäsentämään ovat asettuneet erilaiset diagnoosit, hoitojaksot psykiatrisella osastolla, hoitosuhteet ja lääkitykset: ”Mulla vihdoin diagnosoitiin se masennus ja ahdistuneisuushäiriö siis silleen virallisesti. Käyn viikoittain aina siellä. Sairaalalla tehostetussa psykiatrian avohoidossa. Sit mulla on tammikuussa miljoona aikaa eri terapeuteille.”

Vaikka ongelmien vyyhtiytymisellä ja intensivoitumisella on tutkimillamme nuorilla monivuotinen elämäntulkunehistoria, sen purkautuminen viranomaisinterventioiksi paikantui aikaan, jolloin he opiskelivat lukiossa tai ammattikoulussa tai molemmissa. Toisen asteen kouluvuodet ovatkin nuoruuden ruuhkavuosia, ja niillä on vahvaa elämäntulkunehistoria ennustevoimaa. Ongelmien moninaisuudesta huolimatta nuoret eivät paikantaneet niitä kouluihinsa, eikä heillä ollut esimerkiksi kiusaamis-, yksinjäämistä tai menestymispainekokemuksia, joilla usein selite-

tään opiskelukaikaisen nuoren mielen murtumisia.

Vähitellen, keskustelujen edetessä saimme tunnetun perhesuhteiden osuuteen ja merkitykseen nuoren mielenpuristuksissa ja niiden synnysssä:

”Lääkäri ei suostunut tekemään tarkastusta [armeijaa varten], koska mulla on diagnosoitu joku, mikäköhän se on se virallinen [--] sekamuotoinen masennus- ja ahdistuneisuushäiriö niin en pääse inttiin. En melkein saanut papereita koulusta. Ja niin, mä oon taistellut tässä niin paljon kaikesta nyt, kun porukat on mennyt huonompaan suuntaan. Meillähän siis pyhät meni sillä tavalla, että äiti heitteli kännissä ruokia. Rikkoi kaapin ovia ja saunan lauteet. Seuraavassa kuussa iskä sekos. Ja mä huutoinkin puhelimessa, kun jouduin selvittämään niitten asioita ja kaikkee tämmöistä pientä kivaa.”

Tutkimussuhteemme ja sitä rakentaneen luottamuksen edetessä nuorten perheet alkoivat putkaidella keskusteluihimme yhä useammin, ajattelemaan pysäyttävällä tavalla. Perhettä tai vanhempia ei nuorten selonteissa tässä vaiheessa kytketty kausaalisesti henkilökohtaisiksi määrittäviin ongelmiin. Silti ne nuoret, joiden ongelmat olivat monimutkaisimmat ja vahvimmin toisiinsa kietoutuneet, kertoivat muita useammin perheissään pitkään jäytäneistä räjähdysherkkyyksistä. Nuorten aikuisuudessa erityisesti vanhemmat alkoivat hahmottua aineistossa tutkijakatsetta suuntaavana yhteisenä nimittäjänä ja aluksi enemmän erilaisten episodien ja tapahtumakuvausten kautta kuin nuorten suorien arviointien tai luonnehdintojen kohteena.

Nuoret toivat perhe-elämän kuvauksiin yhä enemmän mukaan elämää varjostanutta epävarmuutta, epäluottamusta ja varuillaan oloa, kokemuksia perheen ilmapuntarina olemisesta (ks. myös Notko & Sevón 2018, 80–82). Kuvaukset muistuttavat perhesuhteita tutkineiden Henna Pirskasen ja Kati Kallisen (2018) tarkastelemia jännitteisiä vanhempi–lapsi-suhteita ja ”toksisia” tunnesidoksia (ks. myös Saastamoinen & Pirskanen 2021).

Haastatteluaineistossamme on tilanteita, joissa nuoret näkevät itsensä vanhempiensa välissä toimivina erotuomareina ja ohjaajina: ”Oon sanonu äitille

JÄTETYKSI TULEMINEN VOI LOUKATA SYVÄLTÄ JA SAADA AIKAAN PITKÄAIKAISEN MIELEN PAINON JA ELÄMÄÄ KALVANEEN MUISTON.

ku se on miettiny sitä eroasiaa ja käyny nyt koulutuksia ja silleen vähitellen koittanu saaha elämää siihen kuntoon et se pystys olemaan yksin.” Vanhempien alkoholinkäyttö, konfliktit, kontrolli, ennakoimaton käytös ja nuorta vähättelevät kommentit ovat kuormittaneet nuorta ja problematisoineet nuoren ja vanhempien tai vanhemman väliset suhteet.

”Oon koko ajan varpaillaan et mitä tapahtuu, on ollu liian hiljasta hetken että kohta saattaa räjähtää. [--] Jos äiti esimerkiks ryyppää enemmän siit tulee aggressiivisempi ja tulee enemmän riitoja. Sit jos iskä tekee jotain paskaa, se saattaa yhtäkkiä vaikka ostaa itelleen jonkun purjeveneen [naurattaa]. Näitä on käyny. Sitten kun äiti suuttuu siitä ja koitan olla siinä välissä silleen et ”älkää nyt vittu tappako toisianne” ja tuntuu että tää on tyyntä myrskyn edellä.”

”Tämä juttu menee monen vuoden taakse [--] aikoinaan meillä perheessä oli kovempi kuri. Silloin kun mä ja sisko oltiin pienempiä, se meni oikeestaan väkivallan puolelle. Mä luokittelen sen fyysiseksi väkivallaksi. Kun mun äitin luonne on semmoinen että se provosoi tilanteita. Se haastaa usein riitaa. [--] Se puuttuu liikaa toisten asioihin.”

Nuorten kuvauksissa perhesuhteisiin kiinnittyneen vinnon kulminoitui joskus toiminnaksi, jonka seuraukset muovasivat konkreettisesti elämää: ”Otan pöytälaatikosta linkkuveitsen ja huudan [äidille] että menee pois mun huoneesta ja jättää rauhaan. Seuraavaksi huomaa, että isä pitää ovea kiinni ja sit tuleekin poliisit. Poliisien kanssa ihan nätti keskustelu siinä ja [--] päätti soittaa [ambu]lanssin ja menin lansirilla sitten sairaalaan.” Jännitteisen episodin latausta lisää preesensissä kerrottu tapahtumakulku, jonka

jälkeen tapahtui suuria muutoksia: nuori jäi hoitoon psykiatriselle osastolle, muuttui virallisen hoito- ja tukisuhteen osapuoleksi, pääsi tuetun asumisen piiriin eikä palannut asumaan lapsuudenkotiinsa: ”Puhuin sairaalassa että ei ole hyvä olla kotona, ei ole hyvät välit äitin kanssa. Kolme yötä aikuispuolen kriisiavohoidossa, mut siirrettiin sieltä nuortenpsykiatriselle osastolle. [--] Että on omillaan, se tuo paljon vapautta ja on korjannu meidän välejä ihan sikana. Ei tarvii saman katon alla olla.”

Perhe ei tullut näiden varsin isoihin ongelmiin joutuneiden nuorten kerronnassa esiin kategorisesti pahana ja hylättävänä lähiyhteisönä. Vaikka nuori oli jossain vaiheessa päätyneet vanhempansa kanssa väkivaltaiseen tilanteeseen, vanhempi saattoi myöhemmin osoittautua tärkeäksi pelastajaksi. Erään nuoren ongelmat vyyhtyivät niin pahoin, että ne johtivat vankeusrangaistukseen, jonka realisointuminen tuntui pesevän pois paljon nuoren ja äidin suhdetta kitkauttanutta karstaa: ”Puhelimessa [äiti] vaikutti suht rauhalliselle, mutta sit huomasin ku se tuli [vankilavierailulle] niin se yritti pidättää itkuu siinä. Ja se otti mulle koville ku jos nään äidin itkevän niin alan iteki itkee siinä. Mä en voinu olla keneenkään yhteydessä. Se oli melkeen kaks kuukautta ilman yhteyttä keneenkään muuhun ku asianajajaan ja äitiin.”

Kehkeytyvän aikuisuuden elämänvaihetta on tutkimuskirjallisuudessa luonnehdittu usein jojoilun metaforalla (esim. Walther 2006). Se on konkreettista perhesuhteiden etäisyyden ja läheisyyden, erillään ja yhdessä olemisen sekä tuen ja irtiottojen vaihtelua, jonka puitteissa aikuistuvat nuoret vähitellen siirtyvät itsenäiseksi määriteltyyn elämään (myös Sihvonen & Valkendorff 2020, 5). Tutkimuksemme perhesuhdejojoilu tulee esiin suhteisiin kuuluvan emotionaalisen yhteyden kokemisen tai kokemattomuuden aaltoiluna: ”Olin katkera äidille, se oli osittain syyppää [--] oon vuoden sisään aika monta kertaa vetäny kokonaan välit ja estäny somessa. Mut ei sekään pitkään kestäny et kuhan antaa ajan kanssa mennä kyllä se siitä pikkuhiljaa palautuu parempaan suuntaan.”

Kehkeytyvän aikuisuuden jojoilua kuvataan aineistossamme myös varsin konkreettisina välimatkojen kiskomisina ja niihin kuuluvina edestakaisliikkeinä:

”[Uusi kotikaupunki muualla] nyt vaan oli sopivasti kaukana [naurahtaa] [eikä kaikki ole] sidottu [vanhempiin]”. Kireistä perhesuhteista ja -tilanteista huolimatta muutto kotoa ei aina ollut emotionaalisesti helppoa, vaan muualle kodistaan joksikin aikaa töihin muuttanut nuori ajoi usein viikonloppuisin lähes 1 000 kilometriä käydäkseen riitaisten vanhempiensa luona: ”[On raskasta koska] oon käyny täällä niin paljon”. Sosiaalisia sidoksia analysoineen Kaisa Ketokiven (2014, 140) läheissuhteita kuvaava käsittepari ’kiinnipitävät sidokset’ kuvaa sitä, miten vanhemmat ovat palanneet nuorten elämäkuvauksiin tärkeiksi määrittyvinä läheisinä, vaikka yhteydenotot ovat olleet rajujakin. Perheet ovat vahvojen riippuvuuksien yhteisöjä, ja täydelliset välirikot ovat usein vaikeita. Lapsi–vanhempisuhdetta ei pääse helposti karkuun, ja nuorten meille kertomissa perhe-episodeissa tulee esiin erityinen ristikkäisten riippuvuuksien ja lojaliteettien suhdekosmologia (vrt. Castrén 2018). Vanhempia ei voi valita eikä vaihtaa.

Nuorten avaamissa elämänongelmista selviämisen strategioissa korostuvat takkuisuudesta irti pääsemisen pyrkimykset. Joskus hoitojärjestelmään pääsy avasi ovet omaan tilaan, joskus oma tila etsittiin itse. Kukaan tutkimuksemme nuori ei katunut kotoa lähtemistään: ”Hyvä et muutin omilleen, emmie ois kestäny enää porukoita”. Irtiotto nuoruusvuosia värittäneistä ongelmasuhteista on määrittynyt tärkeäksi itsellisyyden kriteeriksi: ”Sinä aikana oli ihan hyvä olo siellä [nuorisopsykiatrisella osastolla] ja sain apua ja eniten on vaikuttanu se et oon nyt saanu muuttaa omaan asuntoon [tuettuun asumisyksikköön]. Se on antanu meille molemmille, mulle ja äidille omaa aikaa, ei oo enää välitkään niin kireenä.”

Autonomian konkreettinen, mentaalinen ja symbolinen saavuttaminen on ollut tutkimillemme nuorille merkittävää. Heidän puheisiinsa alkoi itsenäistymisen myötä ilmestyä myös aikuistuvan ihmisen analyttistä itsereflektiota ja omiksi määrittyviä ihmissuhdevalintoja.

”Yläasteella tai ku muutin omilleen [toisen asteen opintojen alussa] aloin tajuta miten toksisessa ympäristössä oon kasvanu. Miten paljon paskaa

lapsuudessa on ollu mitä en oo älynny koska oon aatellu että tää on normaali. Oon oppinu arvostaa itse luomiani ihmissuhteita. Mulla ei oo perhettä kohtaan semmosta mikä suurimmalla osalla ehkä on, semmonen tunneside, mulle enemmän merkkää tää valittu perhe. [--] Must on tullu julma tommosissa asioissa. Aattelen et oon kestäny niin paljon paskaa elämässäni että nyt en siedä sitä ollenkaan. Oon tommosissa silleen että heippa ei tunnu missään. [--] Esimerkiks mummot, toiseen oon katkassu välit kokonaan. En tietenkää toivo kenellekään kuolemaa mutta ehkä vähä joilleki [nauraa]. Oon mahdollisimman vähä yhteyksissä sen takia koska haluan vaalia mielenterveyttäni ja oon päättäny että katkasan välit iskään kuha muutan. Ja mulla ei vaan tunnu missään ja se on aika pelottavaa.”

Kavereidensa kanssa haastatteluun osallistunut nuori puhuu seurastaan ”valittuna perheenä”. Joskus välit ei-valittuun perheeseen voitiin katkaista ilman erityisiä jojoiluseurauksia, oman mielen ja sen kuormittumisen varjelemiseksi (vrt. Pirskanen & Kallinen 2018, 244–250).

Jätetyt, petetyt ja uupuneet

Romanttisissa intiimisuhteissa syntyneet ja kytenneet ongelmat ovat synnyttäneet joillakin tutkimuksemme nuorilla omanlaisensa, kipeäksi koetun ja elämää sotkevan ongelmakentän (vrt. Käyhkö & Armila 2021b). Romanttinen kaipuu ja vastakaiutta jääminen tai esimerkiksi kihlauksen purkautuminen vastoin omaa tahtoa saattavat pudottaa nuoren tilanteeseen, jossa arki säröilee. Rakkaussuhteisiin ilmaantuvat säröt eivät ole samalla tavalla kokonaisvaltaista ja vyyhtytyvää kipua kuin mielensisäiset pahat olot, mutta nekin voivat pohjustaa elämään levittäytyvää laajempaa uupumuksen tunnetta. Erityisesti jätetyksi tuleminen voi loukata syvältä ja saada aikaan pitkäaikaisen mielen painon ja elämää kalvaneen muiston. Haastattelutilanne alla siteeratun nuoren naisen kanssa oli itkuinen, ja sitä hallitsi vahvasti puhe häntä haavoittaneesta miehestä:

KOKEMUS KONTROLLOIVAN KATSEEN JA TOIMINNAN ALLE JOUTUMISESTA AJOI NUORTA NAISTA MUOVAAMAAN ITSEÄ MIEHELLE MIELUISAKSI.

”Noh mä seurustelin sen puol vuotta. Se oli hirveen parisuhde, kun me erottii marraskuun lopulla nii se on viny aika paljo energiaa. Ei mee iha lujaa nytte [--] tällee jälkikäteen ku on käyny, kävinki juttelee tästä asiasta [psykiatrin kanssa], se ihmine on täys narsisti. Kaikki meni hänen mukaa. Hän teki mitä halus. Ei ikinä pyytäny anteeks ja siinä oli henkistä väkivaltaa, siinä oli manipulointia, kontrollointia ja heitteillejättö et siin oli kaikkee mahdollista. [--] Se jätti mut siinä vaiheessa ku ekan kerran itkin sille siitä kun mul oli paha olla. Se oli olevinaan hänen päänsä sekoittamista ja kiusaamista.”

Jos aikuistuvan nuoren ensimmäinen vakavaksi määritelty parisuhde osoittautuu huijaukseksi, alistamiseksi ja seksuaaliseksikin hyväksikäyttämiseksi (vrt. Honkatukia ym. 2022; Kuortti & Jähi 2009; Näre 2005, 109–111), asiaa on vaikea kuitata loppuun käsitellyksi: ”Se kävi täällä kaks viikkoo sitte, periaatteessa hyväksikäytti, halus vaan, no seksiä. Sit puhu kaikkee miten ikävä sil on ja miten se rakastaa ja sit mä sain viime viikolla tietää et sillä onki uus tyttöstävä, kuhan vaan tuli ottaa mitä halus.” Petetyksi tulleen paha olo ja moite palautuivat miehen julmuuteen, manipuloivuuteen sekä huumeidenkäyttöön: ”Veti kaikkee mikä meni nenästä sisään.” Puheesta hahmottui seurustelukumppani, jota sosiologisessa tutkimuskirjallisuudessa on luonnehdittu narsismin termein (esim. Peräkylä 2015).

”Kerran me juotiin sen isän kanssa [matkalla] ja sit mentii hotellihuoneeseen ja harrastettiin seksiä ja seksin jälkeen se sano yhtäkkiä et mul on kyl naisii jonoks asti et mä voin valita kenet haluan. Mä vastasin hälle että voin ettii uuen miehen jos

sul on tollanen tilanne. Se suuttu, alko viskoo ruokia että syö noi et kohta lähetään jonneki kaverin bileisiin mut mä olin et en vittu lähe jos sä oot tommone. Se huus et sul on viis minuuttii aikaa et jos hän lähtee ovesta yksin nii se on sinkku samal [--] Se tuli aamul takas ja eka mitä se sano on että pyydäppä anteeks nii kaikki on ok [--] se meni sille et mää itken hotellin sängyllä ja se kattoo toiselta puolelta sohvalta eikä ees pyytäny anteeks.”

Tässä tapauksessa seurustelusuhdetta sävyttäneet ristiriidat veivät halun solmia uusia suhteita. Sosiologi Sari Näreen (2005, 124–125) käsiteläri ’emotionaalinen riskianalyysi’ – ’suhteen merkitys omalle hyvinvoinnille’ – kuvaa meille avuttua suhteen jälkeistä tunne-elämää. Nuorta naista raastaneesta rakkausuhdeesta seurasi myös itseen ja omaan toimintaan liittyviä rajoituksia, kun kokemus kontrolloivan katseen ja toiminnan alle joutumisesta ajoi muovamaan itseä miehelle mieluisaksi.

”Kun seurusteltiin, mulla meni syömishäiriön puolelleki, katoiin kaikki kalorit ja tämmöset. En [ruokakaupassa] hintaa kahtonu vaa et mis on vähiten kaloreita [--] se aina, suoraan sanoen vittuili jos söi jotain, joi jotain sokerista tai söi karkkia mut ei se ikinä suoraan sanonu että mun kroppa ois hirveen tai mun paino ois hirveen mutta semmoset pienet asiat mitä se teki nii tuli itelle semmone olo et ehkä se tykkää enemmän jos laihtuu enemmän.”

Toinen nuori ennätti kihloihin jo ennen täysi-ikäistymistään, ja suunnitelmissa oli muutto yhteen tyttöystävän kanssa. Toisin kuitenkin kävi: ”Olihan meillä pitkään asiat ristissä ja jouluaattona menin sinne ja sitten jouluaaton yönä vaan sano että haluu erota. Olihan se aika pommi itelle ja eipä oo sitä pystyny selvittelemäänkään ku se ei haluu jutella tai mitään.” Olimme tutkijoina saaneet tietoa tästä kihloissa olemisen elämänjaksosta säännöllisissä haastattelutapaamisissa. Kihlakumppani oli nuoren miehen ensimmäinen pitkäaikainen seurustelukokemus, ja käsistään kätevä mies oli jo useita vuosia aiemmin kertonut haaveilevansa omakotitalon rakentamisesta tulevalle perheelleen. Koronasulku söi kihlaparin kesätyöt ja -tulot,

yhteenmuuttosuunnitelmat vesittyivät ja kihlaus purkautui. Sulhanen jojoili asumaan takaisin lapsuudenkotiinsa, ja yritykset solmia uusia suhteita johtivat pettymyksiin:

”Kaikki tämmöset [kihlauksen päättymisen jälkeiset] säätämishommat neki aika paljon siihen [romahtamiseen] vaikutti. No just se [nettideitti] homma, ku ei oikee saanu selvää siitä henkilöstä et mikä tässä on homman nimi ja, sitte ku taas luvataan että voijaa nähä ja sitte taas yhtäkkiä sanottaa että ei voija nähä. Olin kerran jo itse asiassa menossa ja olin jo melkee [kaukana sijaitsevalla treffi paikalla] se laittaa viesti että ei halluukkaa nähä. Et seki sitte tyssä siihe.”

Joskus ensimmäisiin rakkaussuhteisiin kuuluvat kipuilut osuvat yksiin ensimmäisiin työelämäkokemuksiin kuuluvien vaikeuksien kanssa. Eräässä haastattelussa yllätyimme, kun mielestämme tasaita elämää elänyt nuori mies kertoi olleensa kaverinsa luona sunnuntai-iltana ja lähteneensä kotiin, kun ”tuli semmone että rupes kaikki romahtaa päälle, ihan järkyttävän paha olo ja siitä sen tajus että nyt ei oo kaikki hyvin.” Kysymyksemme, mahtoiko romahtaminen johtua työ- vai yksityiselämästä, saimme vastauksen: ”Oikeestaa molemmista. Tässä nyt johti semmone homma että lokakuun lopussa poltin itteni käytännössä ihan kokonaa, miulla oli kuukauan sairasloma, sit rupesin miettimää että jos alottas niin sanotusti alusta.”

Uupuminen nuorella iällä keskusteluttaa paljon uusliberalistista työelämää kriittisesti analysoivia (esim. Petersen 2011). Meille kerrotussa itsen loppuun polttamisessa selonteot rakennettiin työkulttuurista ja sen vaatimuksissa selviytymisestä. Työelämän noviisit saattavat tunnistaa monenlaisia osaamisen ja pätemisen paineita, ja erityisesti maskuliininen työkulttuuri voi olla vaativa epävirallisine työpaikka-kohtaisine normituksineen. Kokemus tulokkaan testaamisesta ja arvioivan katseen alla tekemisestä aiheutti epävarmuutta ja rapautti itseluottamusta varsinkin raskaine seurauksineen:

”Tuli semmone paine koko ajan, tuntu et multa vaadittii mitä en vielä käytännössä osannu. Mul o

hankala tehdä töitä jos porukkaa on tuijottamassa tai vaikka pomoki tuijottaa, on hankala suhtautuu siihen tilanteeseen [--] se oli semmonen porukka, aika paljo vitsii heitettiin. Jossai vaiheessa se lähti lapasesta, jos mie tein jonkun pienen virheen siitä sytty semmone suht iso sota tai sillee, no vitsihän se tietysti oli mutta ku sitä kertaantuu koko ajan se kostaatuu.”

Edellä siteerattu nuori mies ei ole ainoa tutkimuksemme työssään uupunut tai uupuneena työskennellyt. Covid-19-pandemia-ajan työelämää leimannut epävarmuus, katkonaisuus ja huoli toimeentulosta väsyttivät rakkaushuoliensa keskellä töitä tehneen: ”Oon lomautettuna ollu enemmän ja vähemmän. Mua on heitelty pisteeltä pisteelle mis on ollu töitä [lomautusten päätyttyä] tuli tehtyy aika lailla koko aika töitä [lopulta kahta työtä]. Oli lähellä burnout ja huomas ku oli vapaapäivä niin en jaksanu mitään, mä vaan nukuin ja väsytti ja oli äkäne ja ei ollu hauskaa enää, että ei jaksanu ja semmone vittuuntuu.” Huoli toimeentulosta altistaa uupumukselle, jos epävarmoissa työoloissa joutuu tarttumaan väliaikaisiin ja satunnaisiin tehtäviin tai tulojen loppumisen pelossa suostumaan ”heiteltävän” työntekijän prekaariin asemaan (myös Åkerblad 2014).

Eräälle nuorelle omanlaisensa varjon elämään toi toistaiseksi selityksiä vaille jäänyt fyysisenä ilmenevä ahdistuneisuus, jonka ilmaantuessa hän itsekin ihmetteli, mitä oikeastaan tapahtui: ”Oon keksiny että osaan ahdistua ja ehkä saada paniikkikohtauksia, sitte olin laittanu äitille viestii että voisinks mennä niille, ni [äidin mies] ajo tänne, haki. [--] Sillon meni hysteeriseks, itkin sen koko matkan sinne ja useemman kerran sielläkin aloin itkee ku tuntu että ei saa happee, koko ajan semmonen ahistus rinnassa.” Ahdistus vei nuoren aikuisen ajoittain takaisin perheen pariin.

Romanttisissa suhteissaan uupuneet nuoret olivat käyneet työterveyslääkärillä, psykologilla, psykiatrilta tai psykiatrisella sairaanhoitajalla. Jotakuta auttoi konkreettinen tilanteen katkaiseminen, esimerkiksi työpaikan vaihto, jotakuta toista tietoinen pysähtyneisyyden ajanjakso ja tulevaisuuden uudelleenarviointi uusien alkujen ja ”puhtaiden pöytien” refleksiivisessä retoriikassa. Uupumus oikeutti ja teki

UUPUMUS OIKEUTTI JA TEKI YMMÄRRETTÄVÄKSI HETKELLISEN PAIKALLEEN JÄÄMISEN, JOTA NUORET KUITENKIN LUONNEHTIVAT VÄLIAIKAISEKSI.

ymmärrettäväksi hetkellisen paikalleen jäämisen, jota kuitenkin luonnehdittiin väliaikaiseksi. Täysikäisyydestään huolimatta jotkut nuoret etsivät ja saivat apua myös vanhemmiltaan. Joskus nuoren ongelmat tulivat vanhemmille yllätyksinä: ”Eihä ne ite huomannu, minä sitte kerroin että on tämmönen tilanne että tähä on saatava jotaki tolkkuu.”

Perheistä on löytynyt paitsi emotionaalista, myös uusia alkuja mahdollistavaa taloudellista tukea. Erytisesti ihmissuhdesolmuihin joutuneiden nuorten puheissa on tunnistettavissa konkreettisia itsen vapauttamisen käytäntöjä: ”Hetä eron jälkeen mä söin mitä mä halusin, kui paljon mä halusin ja en oo käynny salillakaa enää sen jälkee, on semmone olo et nyt voi vittu syyvä mitä haluaa.” Myös raskaiden hyväksikäyttökokemusten jälkeen nuorista voi löytyä puhtia elämässä eteenpäin selviämiseksi.

Aikuisuuden sietämätön tylsyyt

Kolmatta tarkastelemaamme ongelmatyyppiä kutsumme poikatapaishaavoittuvuudeksi. Tutkimuksessamme se on vain poikien asia, ja siihen kytkeytyy muistakin tutkimuksista (esim. Hoikkala 1993; Vaaranen 2004) tuttua nuorten miesten elämyshakuisuutta, jossa koetellaan ja ylitellään sopivan, järkevän ja laillisen toiminnan rajoja. Poikatapaishaavoittuvuuteen kuuluu autokaahailuja, päihde-elämää, porukoissa tapahtuvaa ”koheltamista”, tappeluja ja laittomuuksia. Nuoret itse saattavat kuitata osan ongelmatyyppin sisällöistä uhittelevan irtioton ja hauskanpidon merkityksin (myös Armila ym. 2021), mutta niitä voi luonnehtia elämäkulullisesti riskialttiiksi tekemisiksi ja valinnoiksi.

Alkoholi ja huumeet ovat merkittävässä osassa poikatapaishaavoittuvuudessa, mutta aineistossamme

esiintyvät päihdekerronnat ovat kaikki erilaisia ja erilaisin selonteoin perusteltuja. Päihteet ovat kietoutuneet eri tavoin muihin elämänongelmiin sen mukaan, kenen elämästä on kyse. Joissakin meille puretuissa selonteissa päihteiden käyttö toi helpotusta elämän tylsyyteen, rutiininomaisiin toistoihin ja eksistentiaaliseen elämäkulullisiin odotuksiin turhautumiseen (Sivenius & Armila 2021):

”Eniten pelottaa kun olen henkilö, joka kyllästyy helposti ja tylsistyy. Jos vaan kyllästyn siihen perushommaan. Siihen, että käyn töissä, menen kotia, nukun. Aika ahdistavaa kuvitella itteni silleen että peruskoulu, teet sen, suoritat. Yheksän vuotta kulunu elämästä, sitten alkaa amis, kolme vuotta, ehkä enemmän, suoritat sen, mitäs sitten, etit töitä, pääset töihin, teet töitä siihen asti et oot eläkkeellä, pari vuotta aikaa olla hengissä, meikäläisenki elämäntyyllillä. Mitäpä siinä enää jaksaa tehdä, selkävaiava, ja on lapsenlapsia, käy kylässä. Sittenpä elelet pari vuotta ja kuolla kupsahat, paljonkas on saatu aikaseks. [--] Yritän siks mahdollisimman paljon tehdä elämäni aikana, pitää hauskaa. Se on iso juttu, että ei rupee masentamaan ja ahistamaan. Et jos oon hetkenki paikallaan jossain kotona tulee suunnattoman tylsää. [--] Tämä on tämänhetkinen mindsetti. Sehän voi muuttua jossain vaiheessa, tavallaan kasvaa aikuiseks. Se on asia mitä toivon että ei tapahdu, koska just se aikuistuminen on niin perkeleen tylsää.”

Huumeillat ja -viikonvaihteet kavereineen merkityksellistyivät valittuna ajankäyttötyylinä ja mieleiseksi koetun ”oman porukan” nuorisokulttuurisena vaihtoehtona: eskapistisena ilonpirona, elämysnälkänä ja rationaalisuuden tietoisena välttelynä. Tekemisissä on tunnistettavissa miestapaista kontrolloimattomuutta ja aikuistumisen normeihin kohdistettua vastustusta: tuntuu vaikealta opiskella, mennä töihin ja ”asettua”.

Riskien uhmaaminen näkyi kaverikeskeisyytenä, elämänsuunnitelmien välttelynä, uhmakkuutena, kontrolloimattomuutena ja jonkinlaisena jatkuvana seikkailutoiveolotilana. Päihdecoktailien kannattelu elämänmeno on kuitenkin tuntunut erilaiselta eri aikoina, ja jälkeensä tarkasteltuna ilonpirona ja sen jälkeiset ahdistuskokemukset ovat arveluttaneet:

”Käytin tosi paljon huumeita silloin, tyyliin 2016, niitä aikoja, se oli kannabiksesta spiidiin ja LSD:hen ja kaikkea mitä periaattees sai käsiin, mut cannabis oli semmonen mitä tuli käytettyä päivittäin. Siihen aikaan se oli ihan kivaa.”

Monenlaisten aineiden kokeilu sai aikaan niiden aiheuttamien olotilojen epäloogista puntarointia: välillä esimerkiksi kannabiksen vakuuteltiin tuottavan hyvän tripin, välillä vainoharhaisuutta herättävän. Tripeistä syntyneen ahdistuksen lisäksi ilonpidon ohessa syntyi monenlaista hankaluutta henkilökoh- taiseen elämänkulkuun kuuluvissa asioissa ja suhteis- sa muihin ihmisiin: ”Onhan niitä [kutsumattomia vieraita asuntolabileisiin] tullu ja on aina tullu vähän konflikteja, ne on aina vähän muuttunu tappeluik- si. Onhan se aika lailla koko tuo kouluvuosisikin, tuli kovaa mentyä. Saatiin erotus [asuntolasta]. Jaksoin käyä koulussa mutta motivaatio oli hukassa [luku- vuoden] loppupuolella.”

Alkoholin ja huumeiden läsnäoloa elämässä seli- tetään aineistossamme muutenkin kuin eksistentiaa- lisen eskapismien argumentein; jatkuvaa päihtyneisyy- den tilaa voi tarkastella osana yleistä elämän synkkyyt- tä. Eräässä päihdekerronnassa avautui perustelematon ja lakoninen ”koko ajan humalassa” -ajanjakso: ”Var- maan lokakuussa ryyppäsin joka päivä. [--] Se on aika rankkaa. Aamulla jatkaa että darrat lähtis pois. Se on oikeesti koko päivän ku ryyppää, aamukaheksalta jos herää, ottaa kaljan ja lähtee baariin siinä kymmeneltä nii se on aika rankka päivä loppuje lopuks.”

Nuoren kuvailema, puolisen vuotta kestänyt var- joisa elämänepi- sodi täyttyi juopottelusta, opiskelu- katkoksista ja pääasiassa nuorten päihteidenkäyt- täjien seurassa vietetystä ajasta. Kokonaisvaltaisten ”viinahuurujen” tarinoista puuttuivat iloisen irti- otion juonteet ja jälke- npäinnaureskelun kevennykset. Ai- emmin arjessa tärkeät muutkin ihmissuhteet saivat jäädä taustalle: ”Ärsyttää ku mummo [jonka luona asui] on aina himassa, nytteki tuli tohon, ei täällä voi ryyppätäkään. Tyttökaveri on saamas häättö, siel on ryyppäty liikaa siel kämpäs.”

Tämänkin nuoren miehen puheista on tunnistet- tavissa riskinoton ja maskuliinisen ihailun sävyttämää ”äärityötä”, elämän ja kuoleman raja-aitojen kyseen- alaistamista (ks. Jouhki & Oksanen 2021; Vaaranen

2004): ”Kaveri ajoi auton ojaan ja puhalsi neljä promil- lee. [Kotikylästä nykyiseen asuinpaikkaan] voi painal- taa [suoraa tietä]. Mie kahtasataa ajoin sen.” Tällainen riskinotto ei ole ollut vain itseä kohtaan aiheutettua tuhopotentiaalia, vaan toisetkin ovat olleet vaarassa.

Vaikeimpiin tilanteisiin poikatapaishaavoittuvuu- dessa on kuitenkin joutunut nuori, jonka elämässä alkoholi ja huumeet kietoutuivat pitkään elämää hankaloittaneisiin mielenterveysongelmiin ja kiinni- ottoihin johtaneisiin rikoksiin. Osan nimikkeenä oli- vat laittomat päihteet, osan raskas väkivalta ja osan näiden yhdistelmät. Elämänongelmien vyyhtiyty- misessä syntynyt dominoefekti kaatoi ja katkaisi monta aikuistumiseen kuuluvaa asiaa. Opiskelu keskeytyi kerran jos toisenkin, ja oma asunto vapaine sosiaa- lisine tapahtumineen vaihtui tiukkaan kuriin ja eris- tisolosuhteisiin.

”Mul oli jollain tapaa henkisesti semmonen huo- no olla että tuli semmonen dominoefekti että kun kerran tai pariin päivään en ollu koulussa ni sitten en vaan loppujen lopuks jaksanu käydä siellä, ja en jaksanu enää itelle sellasta tunnetta että jaksan käydä koulussa. [--] Sitten yhtäkkiä elämä lähtee hirveeseen alamäkeen. Mul oli kotipipalot täällä porukan kaa, ja siel oli, tietenki juotiin alkoholia, mutta yhtäkkiä aamulla tulee poliisit, ottaa kiinni ja sanoo ’sua epäillään rankasta väkivallasta.’”

Ongelmien pohdinnoissa on tunnistettavissa erilai- sia selviytymisen pyrkimyksiä: yhtä lailla tehdyn pun- tarointia ja katumista kuin tämän hetken ja tulevan mietintää. Yksi tapa käsitellä asiaa on ollut ongelmien hierarkisointi ja nykytilanteen määrittäminen asiain- tilajärjestyksen valoisammalle puolelle:

”Oonhan paljon muutenki joutunu kokee asioi- ta ja se on vaatinu oman ajan. Pari viikkoo sitten pääsin [tutkintavankeudesta]. Täs vaan on koit- tanu mennä päivä kerrallaan eteenpäin. Elämäs- sä on ollu niin paljon pahempiiki asioita. Ei täs- tä voi muuta ku nousta ylöspäin. [--] Koitan nyt kuntouttaa itteeni että saisin jaksamista asioihin. Koko ajan koitan pikkuhiljaa mennä eteenpäin.”

Päihteiden ja ”kohellusten” sotkema- elämänjakso- aan katuva nuori puolestaan on hallinnut tilannetta

VOIDAKSEEN YMMÄRTÄÄ NUORTEN ELÄMÄNKULKUA SÄVYTTÄVIEN ELÄMÄNONGELMIEN LUONNETTA JA KIINNITTUMISTA ON MENTÄVÄ LÄHELLE JA TULTAVA TUTUIKSI.

vapaaehtoisen eristäytymisen ja itsen kanssa seurustelun metodein. Päihdeongelmaisten elämäntapamuutosten ohjeistuksissa mainitaan usein tietoinen sosiaalisten ympäristöjen vaihtamisen vaade, mutta meille vetäytyminen esitettiin itse järkeilynä ratkaisuna:

”Oon erakoitunu että ei oikein kiinnosta tehdä mitään erikoista. [--] Oon keskittynyt töihin, autoon käyn laittamassa ja välillä pelaa futista tai tällasta [--] lopetin ryypäämisen ni kaikki toiminta katos. Kaikki kaverit on aina ryypäämässä, kukkaan ei oo selvinpäin tekemässä mitään ni sitte ei oikein oo mitään tekemistä. [--] Ku on ryypänny niin paljon, ei jaksa enää kiinnostaa. Kyllä se vähän silleen.. kieltämättä.. vituttaa maksella opintolainaa jonka on ryypänny. En kaipaa tällä hetkellä yhtään kettään tähän elämään. En mie oo mitenkään yksinäinen, oon muuten vaan erakoitunu. Vituttaa kaikki typerät ihmiset vaa.”

Uudenlaisen elämän toiveisiin kuuluva pesäerojen ja välimatkojen ottamisen retoriikka näkyy aineistossamme symbolisesti, sosiaalisesti ja fyysisesti. Päihde-teemassa pesäeropuheita saatettiin höystää aineiden hallitun käytön kuvailuilla. Oma uudenaikaisiksi selitetty käyttö sai rationaalisia perusteluja muihin kohdistuvasta moraaliseen paheksunnasta, joka yhdistyi joskus riskien konkretisoitumiseen tuttujen tai ”tiedettyjen” kohdalla: ”Sepä on hauska miettiä että niistäki piireistä osa kuollu, pari tiian mitkä oli läheisiäki mitkä on ollu tai on tällä hetkellä vankilassa [--] yhen tapauksen mikä on esim pyörätuolissa näitten huumausaineiden takia, kognitiiviset kyvyt on luokkaa vauva.”

Yksi tapa tehdä selkoa omista kohelluksista on ollut peilata niitä aikuistumisen odotuksiin aiempaa myöntyvämmän tavoin: ”Armeijassa törttöilyä vois saada kuriin.” Aikuistumisesta huolimatta läheisten perhesiteiden merkitys näkyi tässäkin: ”Se oli yksi syy kanssa [huumeiden käytön ”järkeistämiseksi”], että ei halua äitiä enempää pettää siinä asiassa. Että saisi tietää, että olen pilveä polteltu tai omistaisin sitä, niin [--] Ihan vaikka siitä syystä.” Vanhempia voidaan myös haluta suojella ja pitää tietämättöminä asioista, jotka tunnustetaan itsekin riskeiksi.

POHDINTA: ”KAIKKI OLI VAAN SEMMOSTA VITUN SÄÄTÄMISTÄ”

Olemme tässä artikkelissa tarkastelleet kehkeytyvän aikuisuuden elämänvaiheessa eskaloitunutta pahaa oloa ja sen purkautumista toiminnaksi nuorten itsensä kokemasta ja kertomasta käsin. Olemme tuoneet esiin elämänongelmien kumuloitumista ”tavallisten nuorten” elämäntapahtumien kautta, arkisissa sosiaalisissa suhteissa kehkeytyvinä vyyhteinä, mihin tutkimuksemme erityinen metodologia on avannut pääsyn. Muutamakin tapaukset osoittavat, että aikuistumista kitkauttavat elämänongelmat voivat syntyä eri asioista ja saada erilaisia seurauksia. Niistä myös pyritään selviytymään eri tavoin.

Tutkimusvuosiemme myötä olemme päässeet kiinni sellaisiin minäkipuilun kysymyksiin, joita ei aina kerrota tutkijoille (ks. myös Käyhkö & Armila 2021a). Kenties tästä syystä aikuistuvien nuorten ahdistusten juuret paikannetaan monesti yleisiin yhteiskunnallisiin paineisiin. Jotkut tutkimuksemme nuoret ovat hyvinkin tietoisia yhteiskunnallisista olosuhteista ja paineista, mutta tässä aineistossa korostuvat nuorten elämässä lähelle tulevat asiat ja suhteet: perhesuhdemurheet, rakkauselämän konfliktit ja aikuistumisen kulttuuriin malleihin (Hoikkala 1993) kohdistettu vastarinta. Kaikki aineistomme nuoret aikuiset ovat silti oppineet terapeutin kulttuurin ruokkimat itseanalyysit, joissa omasta hyvin- tai pahoinvoinnista puhutaan diagnoosin ja omaa oloa jäsennetään terapiapuheesta tutuin termein (esim. Rose 2006; Rikala 2021).

Sen sijaan yhteiskunnallinen puhe nuorten ongelmien taustoista koulupaineineen, kilpailuyhteiskunta-

vaatimuksineen, eriarvoistavine rakenteineen tai ilmastoahdistuksineen puuttuu analysoimistamme nuorten selonteosta. Samoin alueellinen eriarvoisuus jää taustalle: yhtäältä pienen paikan epäreilut mahdollisuusrakenteet ja toisaalta sen oletettu ”idyllimäisyys” eivät merkityksellisty ongelmien taustalla olevina asioina. Vaikka asuinpaikka tuottaa monissa asioissa nuorten välisiä eroja ja epäreiluuksia, läheisus-, mielenterveys- ja päihdekysymyksissä sen erotteleva merkitys näyttää hiipuvan.

Läheissuhteista puhutaan usein nuorille tärkeinä resursseina, mutta artikkelimme nuorten elämässä ne olivat monessa suhteessa tuhoisia. Ensimmäisiin pysyvämpiin rakkaussuhteisiin saattaa samoin syntyä vaikeasti ohimeneviä ahdistuksen aiheita. Ongelmien juuret ja juurten pituudet ovat sidoksissa niiden elämään asettumisen ja elämänleveyden kanssa: kun esimerkiksi perheessä kauan jäytäneet suhdetkitkat ovat jollakulla saaneet aikaan kasautuvaa ja jatkuvammin jäytävää mielenhätää, jollakulla toisella romahtamisten hetket ovat olleet äkillisempiä ja pistemäisiä.

Vaikeista ongelmista huolimatta kaikki artikkelimme nuoret ovat halunneet jatkaa tutkimusyhteistyötä kanssamme. Keskustelumme leimasikin usein puhe pyrkimyksistä selviytyä kohti omaksi ja mielekkääksi koettua aikuisuutta. Selviytymisaikheet tulivat ilmi tulevaisuuspohdinnoissa ja vahingollisista ihmissuhteista vapautumisen selonteissa. Olemme haastatelleet näitä nuoria jo kerran tämän analyysin kirjoittamisenkin jälkeen. Koronapandemia tai sodanuhka ei näy erityisemmin horjuttaneen heidän arkeaan ja elämäänsä; keskeisempiä ovat edelleen oman elämän murheet, joilla ei ole tunnistettua kiinnostettua yleisiin maailmantapahtumiin.

Tuttuus ja luottamus tapaamisissamme ovat muovanneet keskustelunaiheemme intiimeiksi ja henkilökohtaisiksi, mistä nuoret ovat myös olleet hyvin tietoisia. Joillakin heistä on tapana miettiä etukäteen, mitä he haluavat kertoa tapaamisissa ja mikä on kulloisellakin hetkellä tärkeää: ”Me ainaki mietitään sille et, sit ku se tulee se viesti että ne on ne haastattelut, nii me mietitään yhdessä et mitä tässä on ees tapahtunu, tulee sit yhdessä tavallaan pohdittua sitä.” Halutessaan nuoret ovat saaneet lukea heistä kirjoitettuja analyysseja.

Tietoisuus tutkimuksellisuudesta on myös kirvoittanut joissakin nuorissa halun olla hyödyksi – joko sympatiasta tutkijoita kohtaan, halusta analysoida ja selittää elämäänsä tai laajemmasta pyrkimyksestä saattaa tärkeiksi koettuja asioita yleiseen tietoon.

Analyysimme keskeinen tulema onkin metodologinen. Jotta voi ymmärtää nuorten elämäntilannetta sävyttävien elämänongelmien luonnetta ja kiinnittymistä, on mentävä lähelle ja tultava tutuiksi. Esille tuomamme ongelmatyypit ovat vain yksittäisiä esimerkkejä siitä, että ”tavallisten nuorten” elämään voi sisältyä monenlaista raiteilta suistumista. Laadullisessa seuranta-tutkimuksessa tulkinnot ja päätelmät jäävät kuitenkin aina avoimiksi (Thomson 2007, 572). Tällaiselle tutkimukselle onkin hankala osoittaa selkeää pääteipistettä; seuraavalla tapaamiskerralla nuorten asiat ja niille annetut merkitykset voivat olla jo aivan toisia kuin edellisellä kerralla.

Nuoruuden ja aikuistumisen elämänvaiheen dynaamisuutta ei voi paketoita lopulliseksi tutkimuksen sulkeviksi tulkinnoiksi, ja hyvä niin. Elämäntilanteet aaltoilevat, emmekä voi tietää, mitä saamme kuulla, kun tapaamme nuoret seuraavan kerran. Ovatko viimeksi kerrotut ongelmat ratkenneet, onko tullut uusia murheita vai onko joku jo taakse jäänyt vanha asia aktivoitunut jälleen elämän ankeana juonteena?

”Mie koitan mennä aika vähän kerrallaan, että kukaan nyt selviää jotenkin elämästä”.

MARI KÄYHKÖ

YTT, dosentti, sosiologian yliopistonlehtori yhteiskuntatieteiden laitos Itä-Suomen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0002-6879-8907>

PÄIVI ARMILA

YTT, dosentti, nuorisotutkija, sosiologian yliopistonlehtori yhteiskuntatieteiden laitos Itä-Suomen yliopisto

 <https://orcid.org/0000-0001-7717-8550>

- Armila, P., Käyhkö, M. & Pöysä, V. (2021) Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla maaseudulla. Teoksessa K. Vehkalahti, S. Aapola-Kari & P. Armila (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen*. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 175–194.
- Arnett, J. J. (2000) Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist* 55(5), 469–480.
- Arnett, J. J. (2012) New horizons in research on emerging and young adulthood. Teoksessa A. Booth, S. Brown, N. Landale, W. Manning, & S. McHale (toim.) *Early Adulthood in a Family Context*. National Symposium on Family Issues, vol 2. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-1436-0_15
- Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (toim.) (2021) *Terapeuttinen valta*. Tampere: Vastapaino.
- Castrén, A.-M. (2018) Lojaaliuden vaativat sidokset. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 165–184.
- Gordon, T. & Lahelma, E. (2003) From Ethnography to Life History: Tracing Transitions of School Students. *International Journal of Social Research Methodology* 6(3), 245–254.
- Haikkola, L. & Kauppinen, E. (2020) Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. *Poikkeusolot – Nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja*. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma66>
- Hoikkala, T. (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Holstein, J. & Gubrium, J. (2000) *Constructing the Life Course*. 2. painos. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Honkatukia, P., Peltola, M., Aho, T. & Saukkonen, R. (2022) Between Agency and Uncertainty – Young Women and Men Constructing Citizenship Through Stories of Sexual Harassment. *Journal of Social Issues*. 1–2. <https://doi.org/10.1111/josi.12512>
- Jouhki, H. & Oksanen, A. (2021) To Get High or to Get Out? Examining the Link between Addictive Behaviors and Escapism. *Substance Use & Misuse*, 57(2), 202–211.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorpi, P. & Sutela, E. (2016) Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa L. Kestilä & S. Karvonen (toim.) *Suomalaisen hyvinvointi*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 120–142.
- Ketokivi, K. (2014) Sidoksen kysymys sosiologisessa ajattelussa ja läheissuhteiden tutkimuksessa. *Sosiologia*, 51(2), 139–154.
- Koski, L. (2011) Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 126–149.
- Kuortti, M. & Jähi, R. (2009) Riskillä vai ilman? Tutkimus tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 46(4), 244–257.
- Käyhkö, M. & Armila, P. (2021a) Avatut salatut elämät. Nuoruutta varjostavia suruja, huolia ja ongelmia. Teoksessa K. Vehkalahti, S. Aapola-Kari & P. Armila (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 223–244.
- Käyhkö, M. & Armila, P. (2021b) ”...et sit yhenkään miehen takia jää tänne”. Romanttiset suhteet syrjäseudulla kasvaneiden tyttöjen elämässä. *Nuorisotutkimus*, 39(1), 3–20.
- McLeod, J. (2003) Why We Interview Now – Reflexivity and Perspective in a Longitudinal Study. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(3), 201–211.
- Neale, B. & Flowerdew, J. (2003) Time, Texture and Childhood: The Contours of Longitudinal Qualitative Research. *International Journal of Social Research Methodology* 6(3), 189–199. <https://doi.org/10.1080/1364557032000091798>
- Nikander, P. (2014) Laadullinen pitkittäistutkimus ja terveys. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 51(4), 243–252.
- Notko, M. & Sevón, E. (2018) Konfliktit lasten perhe-suhteissa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 67–87.
- Näre, S. (2005) *Styylaten ja pettäen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Oksanen, A. (2006) *Haavautuva minuus. Väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Perttula, J. (1994) Fenomenologinen psykologia - kokeemuksen systemaattista tutkimusta. *Psykologia*, 28(4): 4, 267–274.
- Peräkylä, A. (2015) From Narcissism to Face Work: Two Views on the Self in Social Interaction. *American Journal of Sociology*, 121(2), 445–474.
- Petersen, A. (2011) Authentic Self-realization and Depression. *International Sociology*, 26(1), 5–24.
- Pirskanen, H. & Kallinen, K. (2018) Jännitteisten vanhempi-lapsisuhteiden tunnesidokset. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 241–257.

- Rikala, S. (2019) Nuorten aikuisten masennus ja sosiaalinen kipu. Teoksessa K. Filander, M. Korhonen & P. Siivonen (toim.) *Huiputuksen moraalijärjestys*. Tampere: Vastapaino, 273–300.
- Rikala, S. (2021) Masentuneiden nuorten kamppailuja työkyvyttömyyden hallinnasta. Teoksessa K. Brunila, E. Harni, A. Saari & H. Ylöstalo (toim.) *Terapeuttinen valta*. Tampere: Vastapaino, 123–150.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Rose, N. (2006) Disorders Without Borders? The Expanding Scope of Psychiatric Practice. *BioSocieties*, 1(4), 465–484.
- Saastamoinen, M. & Pirskanen, H. (2021) Lapsuus ja aikuisuus nyky-yhteiskunnan jännitteissä. Teoksessa M. Itäpuisto & H. Pirskanen (toim.) *Myrkylliset aikuiset*. Jyväskylä: SoPhi, 12–31.
- Sihvonen, E. & Valkendorff, T. (2020) Johdanto. Nuorten perhesuhteet nuorisotutkimuksen ja perhetutkimuksen risteyksessä. Teoksessa T. Valkendorff & E. Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet. Nuorten elinolot -vuosikirja 2020*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoneuvosto, 5–18.
- Sivenius, A. & Armila, P. (2021) Vuosi lähempänä hautaa? Törmäyksiä demokraattisessa koulutusyhteiskunnassa. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 227–244. <https://doi.org/10.33350/ka.107863>
- Thomson, R. (2007) The Qualitative Longitudinal Case History: Practical, Methodological and Ethical Reflections. *Social Policy & Society*, 6(4), 571–582.
- Thomson, R. & Holland, J. (2003) Hindsight, Foresight and Insight: the Challenges of Longitudinal Qualitative Research. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(3), 233–244.
- Vaaranen, H. (2004) *Kaaharipoikia ja rappioromantiikkaa. Tutkimus erään kaahailukulttuurin elämänilosta ja tuhoisuudesta*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Vehkalahti, K., Aapola-Kari, S. & Armila, P. (toim.) (2021) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Walther, A. (2006) Regimes of youth transitions: Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young – Nordic Journal of Youth Research*, 14(2), 119–139.
- Wood, D., Crapnell, T., Lau, L., Bennett, A., Lotstein, D., Ferris, M. & Kuo, A. (2018). Emerging adulthood as a critical stage in the life course. Teoksessa N. Halfon, C. Forrest, R. Lerner & E. Faustman E. (toim.) *Handbook of Life Course Health Development*. Berlin: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47143-3_7
- Ziehe, T. (1991) *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Tampere: Vastapaino.
- Åkerblad, L. (2014) *Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

¹Aineistoa on kanssamme osittain tuottanut YTT Ville Pöysä.